

DİN EĞİTİMİ DENGESİZ BİR KAYA PARÇASI MI?*

Dr. Brenda WATSON / Çev. Recep KAYMAKCAN**

Anahtar kelimeler: okullarda din eğitimi, batı toplumu ve din, sekülerizmin din eğitimine etkisi

Coğrafyacılar orijinal yerinden yüzlerce mil ötede buldukları buz çağına ait bir kayadan dengesiz bir kaya parçası olarak bahsederler. Bu bana, bugünkü okullarda din eğitiminin nasıl görüldüğünü anımsatır. Din eğitimi okullarda garip, yabancı ve tehdit edici yapan nedir? Çoğu insan din eğitimini okuldan uzaklaştırmak yada en azından etkin bir şekilde kontrol altında tutulmasını tercih eder ve böylece din eğitiminin varlığı büyük oranda göz ardı edilir.

Elli yıl önce insanların çoğu din eğitimi hakkında bu şekilde düşünmezdi. Gerçekte çok az kişi ciddi olarak eğitimin nasıl dinin desteği olmaksızın gelişeceğini sormuştu. Bu da İngiliz yasalarına göre dinin niçin okullarda okutulması gereken mecburi ders olduğunu açıklar. Her ne kadar insanların kafasında temel ders tanımı çoktan anlamsızlaşmış olmasına rağmen [İngiltere’de] 1988’de yapılan hukuki düzenlemede din eğitimi “temel” ders olarak nitelendirilmiştir.

Din eğitimi senin zihninde nasıl bir şey uyandırıyor? Genelde insanlar benim uzmanlık alanımı öğrendiklerinde şaşırıp kalırlar ve tabii bundan sonra diyalogu değiştirirler. Onlara göre din eğitimi sıkıntı veren, kaçınılması gereken, unutulması hatta karşı olunması gereken bir şeydir. Onların tepkilerinin arkasına gizlenenler din eğitiminin geçmiş tecrübelerinin görüntüsüdür: ‘sıkıcı’, ‘ilgisiz’, ‘anlamsız’, ‘tehlikeli- insanlara zarar verici’, ‘ön yargı eğitimi’, ‘modern dünyadaki anakronizm’. Çok az kişi din eğitimini heyecan verici, son derece

* Brenda Watson’un *The Effective Teaching of Religious Education* başlıklı kitabının (Effective Teacher serisinden Longman Yayınevi, Londra 1993) “RE-Erratic Boulder” (ss. 12-23) bölümünün tercümesidir.

** Sakarya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Din Eğitimi Anabilim Dalı Öğretim Üyesi, Doç. Dr., recep@sakarya.edu.tr

önemli, gerçek bir güdüleyici, eğlenceli ve müfredatın esas konusu olarak niteler.

Senin fikrin her ne olursa olsun, burada din eğitiminin konusu açısından önemi dolayısıyla sahip olması gereken ve meydan okuyan tartışmaları ortaya çıkaran ve iç alemin derinliklerine hoş gelen pozitif ve yaratıcı imajı kazandırmak için neyin gerekli olduğunu tartışmak istiyorum. Din insan motivasyonunun en güçlü kaynaklarından biridir. Dolayısıyla faydacı bir çağda bile toplumca kabul edilebilir amaçlara ulaşmak için yararlı olarak algılanabilir.

Bu artılar düzgün kullanılmadığında eksilere dönüşüverir. Dinin kullanımı her zaman faydalı olmayıp bazen yanlış kullanıldığında gerçekten zararlı da olabilmektedir. Tartışma unsuru hoşgörüsüzlüğe, bağnazlığa ve sertliğe sevk eder. Aynı şekilde iç alemin derinlikleri önyargıya dönüşebilir ve okullarda hislerin uyanması da indoktrinasyona dönüşebilir. Hatta konunun önemi toplumumuzun haklı olarak alaya aldığı yada nefret ettiği samimi bir durumda seslendirilen “senden daha takvalı” düşüncesini ortaya çıkarabilir.

İngiltere gibi batı toplumlarında din eğitiminin mevcut ve muhtemel tehlikeleriyle ilgili bilinç, din eğitiminin potansiyel artılarına olan bilinçten daha güçlüdür. Etkin din eğitimi istenmeyen ihtimallere karşı mücadele etmek zorundadır ve bu süreçte çok ciddi zarara uğrayabilir. Din eğitiminin önemine binaen öğretim programının yüzde onunu kaplayabileceği önerisi samimi bir kuşkuyla karşılandı. ‘Bu çok gülünç- tabii ki buna ihtimal yok.’

Bugünkü Batı Toplumunun Özellikleri

Bu durumda zekice manevra yapabilmek için din eğitiminin faaliyette bulunduğu bütün bağlamı göz önünde bulundurmak gerekir. Burada din eğitimi açısından yapılan dini baskıların çoğunun çok pozitif ve yaratıcı olmasına rağmen dine önem verme konusunda dikkate değer baskıların olduğu görülecektir. Aşağıda yirminci yüzyılın sonlarında din eğitimi yönünden olumlu olabilecek hayatın çeşitli yüzleriyle ilgili bir liste bulacaksınız. Belki siz başkalarını da eklemek isteyeceksiniz.

1. Bilginin artmasında bilimin etkisi
2. Angaryanın azalmasında teknolojinin başarısı
3. Hayattan zevk almak için daha çok imkanın olması
4. Haberleşmedeki devrim
5. Toplumda yükselen çoğulculuk
6. İnsan hakları konusundaki duyarlılıklar
7. Kişisel sorumluluk ve bireysel bütünlüğün önemine yapılan vurgu

8. Hayatın manevi boyutuna olan ilginin yenilenmesi
9. 'Yeşiller Hareket' in etkileri
10. Küresel kötülük ve ızdıraba olan duyarlılık, endişe ve bilinç
11. Dini bir fenomen ve dini duyguların yeniden dirilmesi olarak kabul etme

Dinin marjinalleşmesi

Yukarıda belirtilen yönler aynı zamanda dinle ilgili negatif önermeler de taşımaktadır.

Bilimin bilginin sınırlarını genişletmedeki başarısının dinle ilgili şüphecilğe yol açması.

Bilimin elde ettiği başarılar bilimsel metodun gerçek bilgiye ulaşmadaki yegane yol olduğu görüşünü desteklemektedir. Dini inançlar bilimsel olarak kanıtlanamadığı için şüpheyle karşılaşılır ve bu nedenle de din sübjektif bir görüş olarak kabul edilir. Bu varsayım çok yaygın ve zarar vericidir. Ancak din eğitimi temelini nereye kadar kusurlu olduğunu tartışabilmek zorundadır.

Teknolojik başarıların faydacı hayat yaklaşımının eğlencelerini desteklemesi

Teknolojinin muhteşem başarıları insan yaratıcılığının harikaları ve doğa üzerindeki hakimiyetinde gözleri kamaştırıyor. Tabii aynı zamanda görülmemiş mekanik ve örgütsel bir verimliliği teşvik ederek. Bu daha ziyade faydacı bir hayat tarzını teşvik etti ve insanın her şeyin ölçüsü olduğu düşüncesini büyüttü. Bu her iki gelişmede dine olan hassasiyeti köreltici etkide bulundu.

Materyalist yaşam tarzının tüketimi, bireyciliği ve hedonizmi yada zevkle uğraşmayı teşvik etmedeki çekiciliği

Materyalist yaşam tarzı en parlak dönemindedir. Bu kendisini çeşitli şekillerde gösterir: bütün tüketim arzularında, daha çok para ve servet, daha çok güç ve sosyal statü, daha çok zevk ve eğlence olduğu gibi. Bu tip bir ortamda bahis konusu bu şeyleri, dinsel değerlerin yükselmesi ve Allah'a ibadet (tanrılara değil) uğruna ikinci plana atarak dini ciddiye almak zordur. Gerçekte bunların kendisi dine karşı değildir ama paylaşma istememe ve dikkatin dağılmasına yol açmaktadır.

Eylemciliği doğuran sabit değişim ve yeniliğin buzursuzluğu

Teknoloji hızlı seyahat ve dünya tarihinde görülmemiş şekilde dünyanın bir ucundan diğerine anlık bilgiye ulaşma imkanı sunmuştur. Bu da özellikle dikkatini yeniliğe ve faydalıya yoğunlaşan sabit ve hızla değişen hareketli bir dünya yarattı. Bu dünya hızla hareket eden bir çağda rahatsız edici ve alakasız

kalan geleneklerden kurtulmak istemektedir. Bu dinlerin bir araya gelmesine yardım etmesine rağmen dinlerin gelenekleri tehdit altındadır. Ayrıca dinleri diğer bir yönden de etkiler. Dini duyarlılık geliştirmek sessizlik ister ama bugünün gürültülü dünyasında çoğu insan için sessizlik imkansızdır.

Rölativizme (Görecelilik) yol açan çoğulculuk

Yükselen çoğulculuk, dine karşı rölativizm adlı yeni bir problemi beraberinde getirdi. Görüşler arasındaki bu farklılıklara şaşırma ve bir dereceye kadar bu görüşler arasındaki ahenk yakalama ihtiyacı, tamamen yaygın olan görüş farklılıklarının bütünüyle kültürel bağlamdan kaynaklandığı ve dolayısıyla bu farklılıkların çözülebilecek çelişkiler olmadığıdır. Bu görünürde dine karşı düşmanca bir şey olarak görünmemekle beraber çoğu insanın dini, kültürel bir giyinip süslenme oyunu kadar bile öneme almayacakları bir yorumlamaya sevk eder.

İnsan hakları hareketinin pragmatik temeli

Rölativizm tarafından desteklenen insan hakları hareketinin önemi gizli bir pragmatizmle daha da büyür. İnsanların niçin bu haklara uymaları gerektiğini tartışmakla ilgili belirgin bir isteksizlik mevcuttur. Çünkü bu böyledir eğer bunları kabul edersen her şey iyi gider. Mesela ırkçılık istikrarsızlık, önyargı ve şiddet ortaya çıkarır. Dolayısıyla ırkçılık olmamalı. Dini destek normalde çok az isteniyor. Daha ziyade çoğu dinin bu olaylarla ilgili geçmişi çok iyi algılanmıyor. Bu nedenle çoğu insanın dini insan haklarının destekleyicisi değil de bu hakların varlığının gizleyicisi olarak algılanmasına şaşmamak gerek.

Kişisel sorumluluğun özerklik ve bireycilik uğraşısı olarak görülmesi

Bu; kişisel tecrübeyi, doğruluğu, sağlık ve iyi ilişkileri de içeren bütüncül (holistik) bir hayat tarzı konusundaki endişelerle ilgilidir. Din genellikle kişisel sorumluluk alma davranışından ziyade otorite ve geleneğe dayanan davranışı desteklediği için kınanır. Din daha ziyade insanları uysal ve saf yapmakla suçlanır. Kendini hissettirme eğitimi dini gelenek içinde pek bulunmamaktadır. İnsan tabiatının desteklendiğinde temelde güçlü olduğu fikrinden ziyade ilahi sevgi düşüncesine olan ihtiyaca vurgu yapılmaktadır. Tabii bu da özerklik talepleriyle tam olarak örtüşmüyordu.

Dinden ayrı algılanan manevi boyut

Maneviyata doğru olan hareket dinin tamamen faydasına gibi görünse de ister istemez böyle olmayabiliyor da. Çoğuna göre manevi kelimesi dinden

tamamen ayrılmış ve ayrıca dinle ilgili bir sıkıntı ve tanım içermediği içinde bir alternatif olarak dikkat çekmektedir. Maneviyatla ilgili araştırmalar kültürel ya da büyüklükle ilgili meraklara doğru çevrilebilir ve bu tehlikelerden kaçınıldığında başka bir estetik tecrübe halini alıverecektir, dolayısıyla sanat dinin yerine geçebilecek bir hal olacaktır.

Yeşil Hareket'in genelde dine karşı tenkitçi olması

'Yeşil Hareket' muhakkak ki dine dost değildir- bunun önemli dini gelenekler içerisinde anlaşıldığı şekli ortadan kaldırdı ve buna meydan okuyan bir neo-paganizme yol açtı. Yeryüzünün sömürülmesini çok ağır bir şekilde eleştirir ve bundan semitik dinleri (Yahudilik, Hıristiyanlık ve İslam) sorumlu tutar. Özellikle Hıristiyanlık batı medeniyeti tarihini etkileyen din olarak en fazla eleştiriye maruz kalmıştır.

Küresel kötülük ve acılardan dolayı dinin suçlanması

İnsan tabiatının mahvolmasına ilişkin kaygı, küresel kötülük ve acıların büyüklüğüne ilişkin bilinçle paraleldir. Değişen hayat ve hızı bunların getirdiği zorluklar bu kaygıyı daha da artırdı. Bütün bunlar -ki her gün medyada yayımlanıyor- din üzerinde öldürücü etkilerde bulunuyor ve çağlar boyunca sorulan 'Eğer Allah varsa bu acılar niye?' sorusu daha istekli ve ciddi bir şekilde karşımıza çıkıyor. Dinin sıklıkla suç işleme, insanın kötü durumunun artmasına ve çevreye zarar verilmesiyle birlikte anılması gibi bir kötü imajla ilgili gözükmektedir.

Kurumsal dinin tabiri edici eleştirisi

Kurumsal dinin eksiklikleri kendi içerisindeki hiyerarşi ve çok sayıda liderin inandıkları gibi yaşamamaları dine karşı tutumda ciddi bir etkisi bulunmaktadır. Münafıklık, kendini beğenmişlik, dar görüşlülük, emperyalizm, acizlik ve önyargı içeren dine karşı devasa eleştiriye tabi tutulmuştur. Dini kurumlara, liderliğine ve politikalarına eleştirileri çok yaygındır. Din adamları kendilerine yöneltilen haklı suçlamalar ya da yanlış suçlamalar karşısında yaratıcı bir cevap verme konusunda oldukça gevşek davranmışlardır. Deveküşü örneğinde olduğu gibi kafasını toprağa gömmek bir çok din adamının temel özelliklerinden olmuştur. Dini bağnazlık düşmanlığı ve bunun ortaya çıkardığı şiddet ve adaletsizlik insanların dine arkalarını dönmelerinin en temel sebeplerindedir.

Toplumun Radikal Sekülerizmi

Yukarıda belirtilen bütün bu faktörler din aleyhine eğilimleri çıkardı ve din eğitimiyle ilgili esashi engeller üretti. Tabii batı toplumunun radikal sekülerizmi bunlardan biridir. Bununla demek istediğim dinin önemli olmadığı çünkü gerçek olmadığı varsayımının hakimiyetidir. Sanki bu bir yanılsama. Allah uzaklaştırılıyor ve hayatın manevi boyutu şayet varsa insan karakterinin kendisi için yarattığı bir şeydir denilmektedir.

Bu tip bir toplumda din ciddiye alınmaz. Nottingham Üniversitesi'nde Eğitimde Din Tecrübesi konulu projenin yürütücüsü David Hay, İngiliz toplumunda dinle ilgili bir tabuya dikkat çekiyor. Alister Hardy Araştırma Merkezinde yürütülen araştırma şunu göstermiştir:

Kültürel bir önyargı. Bu, gerçekleri dini yollarla yorumlamanın basit bir yanılsama olması gerektiği inancına dayanır. Çünkü bunlar başarılı bilimsel paradigmalara çatışır ya da ilgisiz olarak görülür. Bu aynı zamanda bir çeşit kişisel ve toplumsal patolojiye atıfta bulunulabilecek insani tecrübenin manevi boyutunu kolaylıkla atar ve cinsellik hakkında evvelen olmuş olan gibi tabu yaratır (Hammond et al. 1990:205).

Sözçük sorunu: seküler ve sekülarist

Bu noktada 'seküler' kelimesinin iki farklı şekilde kullanıldığını görmekteyiz. Bir manası dünyevi meselelerle ilgili, eşyanın nasıl olduğu, verimlilik, pratik noktalar, gördüğümüz, işittiğimiz, dokunduğumuz, tattığımız şeyler, bunları nasıl yaptığımız v.b. Diğer manası ise dinin önemli olmadığı çünkü doğru olmadığı düşüncesiyle kullanılan manasıdır.

Dünyadaki tüm büyük dinler, din ve hayatın birbiriyle bağlantısının ne kadar önemli olduğunu ve dinin gerçek dünya ile alakasız uzak bir yere götürmediğini vurguladıklarından dolayı bu iki anlam arasındaki ayırım çok önemlidir. Tüm dinler seküler kelimesinin ilk anlamını duyunca hayatın nasıl yaşanacağı ve insanların sadece inanıp söyledikleri hakkında değil ayrıca yapacakları hakkında da tedirgin olmaktadır. Ancak seküler kelimesi, dinin ortadan kaldırılması anlamına gelecek şekilde ikinci anlamında kullanılırsa bu apaçık din düşmanlığıdır. Onun varlığı dine karşı bir husumet göstergesi olup insanların dini ciddiye almalarını zorlaştıracaktır.

Bazı Hristiyan ilahiyatçıları (örneğin Macquarrie 1968: 20f) özel terimler kullanarak seküler kelimesinin kullanımları arasında bir ayırım yapmaya çaba göstermiştir. Bu terimler doğrudan tarafsız anlamdaki 'secularity' ve 'secular' kelimeleri ile din karşıtı bir anlama gelen 'secularism' ve 'secularist' kelimeleridir. Bu ayırım çok fazla bilinmese de çok yararlı olduğunu

düşünüyorum. Çünkü kelimeler kökünde farklı şeyleri ifade ettiği zaman görünüşte onları ayırmak çok kullanışlı bir yol olmaktadır.

Toplum gerçekten tamamen sekülerist mi?

Sekülerizmin çok yaygın olarak varlığını sürdürüyor olması, dinin tamamen bittiği ve gerçekten önemsiz bir azınlığın ilgi alanı seviyesine düştüğü anlamına gelmez. Batı'da Hristiyanlığın mirası hala kendini göstermektedir. Kökleri sağlamdır ve pek çok insan hala Hristiyanlığın ideal değerlerine saygı göstermektedir. Bunu Cantenbury Başpiskoposu [İngiltere Kilisesi Ruhani Lideri. ç.n.] George Carey 1991 yılında 2'inci Malvern Konferansında şöyle ortaya koymuştu; "İngiltere'nin Hristiyanlık sonrası bir dönemde olduğunu kabul etmiyorum. - İnsanların terk etmek istemedikleri temel Hristiyan değerlere sahip olduklarını düşünüyorum". Bu fikre ne kadar iştirak ettiğinizi düşünebilirsiniz.

Michael Polanyi, insanların bilinç düzeyinde farklı şey ifade etseler dahi bilinç altında belli temel varsayımları veya inançları paylaşabilme durumlarına dikkat çekmiştir. Bu durumun sebebinin şöyle açıklıyor. Polanyi - alışkanlığın gücü; "insanlar belli bir geleneğin öncüllerini reddeden bir felsefeyi savunsalar dahi onun taşıyıcısı olabilirler. Büyük bir geleneğin bağlıları olan pek çok insan bilinçsizce uyguladığı amellerin temelinde yatan öncüllerin farkında bile olmayabilir" (Polanyi 1964:76)

Polanyi, toplumumuzun kendi değerlerinde değil bu değerleri savunan inançların reddedilmesinde de sekülerist bir toplum olduğunu düşünmektedir. Bu şekilde Başpiskoposun söylediklerini hem savunur hem reddeder bir durumda olduğunu görebiliriz. Hristiyanlıkça kutsal görünen değerler hala büyük bir kitlece kabul görmektedir, ancak bu çok daha geniş bir kitle için Hristiyanlığın inanılabilir olduğu anlamına gelmez. Hareket etmekte olan araç hala ilk itmenin etkisiyle ileri doğru gitmektedir, ancak itmenin kaynağı ortadan kalkınca hareket daha ne kadar devam edebilir ki? Aracı itecek başka müsait kişiler veya kuruluşlar var mı? Eğer varsa, aracı aynı yönde mi itecekler?

Bu sadece gelecekte cevabını bulabilecek olan ilginç bir soruyu gündeme getirmektedir: Değerler, kendisini destekleyen inançlar olmaksızın ne kadar yaşayabilirler? 1990 yılında ölen ateist sanat eleştirmeni Peter Fuller, tamamen sanatın seküler bir toplumda nasıl gelişebileceği sorusuna cevap aramıştı. Önemsediği modern sanatın bir çelişkisi olarak gördüğü dinin süreksiz oluşu ve 20'inci yüzyıl sanatının gelişigüzel bilgisi bile bunu teyit etmektedir. Fuller şu

soruyu sorar; “Gelenek hakikatte etkisini kaybettiği ve biz inancımızın etkilerini yitirdiğimiz zaman, geleneğin ve dinin manevi-estetik boyutunu yeniden canlandırabilir miyiz?” (Fuller 1990: 297).

Sekülerizmin Okullardaki Etkisi

Eğitimin sekülerizmin etkisinden tamamen bağımsız olması şaşırtıcı olurdu. Okullar topluma meydan okuyabilirler ve zaten genellikle de okuyorlar. Ancak eğitim devrimcilerin toplumun sadece belli özelliklerine karşı gelmelerine ve diğerlerinin bu özellikleri derinden içselleştirmelerine benzer şekilde toplumu yansıtmaktan da kaçınmazlar.

Okullarda, toplumun varsayımları (değerleri) kendini üç şekilde gösterir. Bunlar açık, kapalı ve olmayanı (nul) diyebileceğimiz öğretim programlarıdır.

Açık öğretim(müfredat) programı

Açık müfredat [resmi öğretim programı da denebilir. ç.n.], okulların niyet edip bariz bir şekilde ortaya konulan ve hakikaten öğretilen öğretim programını anlatmaktadır.

Okulların pek çoğunda bu, dine yapılacak atıflardan büyük oranda yoksundur; öğretim programı, ya tanım gereği dini hiç hesaba katmayan konu alanlarına ya da normalde çok az dini içeriği olan konulara veya bütünleştirilmiş yaklaşımlara ayrılmıştır. Konu alanı din eğitimi olan öğretim programlarının yeri çok alt düzeylerde. Bu durum hala çok kötü bir vaziyettedir. Çünkü pek çok okulda din eğitimine ayrılan zamanın büyük bir kısmı marjinal olarak dinle bağlantısı olan alanlara harcanmaktadır. Bir çeşit ahlak ve kültür eğitimi veya büyük oranda sosyolojik içeriği olan, diğer halkların adet ve inançlarını tanımlayan ve farklı dinler hakkında bilgi akımını sağlayan sosyal çalışmalar gibi.

Açık müfredat gözönüne alındığında, din eğitiminin bir yaşam mücadelesi vermesi gerektiği sonucuna ulaşmak zor olmasa gerek. Sürekli uyanık olmak, diğer önceliklerin ağırlığı altında inleyen bir öğretim programında tutunacak bir yer elde etmek için ödenecek zaruri bir fiyattır. Okulların hemen hemen hepsinde din eğitimi maalesef hem siyasi hem pragmatik gerekçelerden dolayı müfredata konmuştur.

Kapalı öğretim programı

Kapalı müfredat okullarda gerçekte olan şeylerin toplu etkisiyle öğrencilerin aldığıdır. Tutumları, ilişkileri, davranışları, hal ve hareketi, içeriğin seçimini,

öğretimin şeklini, öğrencilerle konuşma stilini ve bu tür pek çok şeyi kapsar. Kapalı öğretim programı, okulların kendi yaşam felsefeleri ve öğrencilere tutumları yoluyla aktardıkları mesajları ve açık müfredatın nasıl verileceğini içerir.

Okulların pek çoğunda öğretim programının ortaya koyduğu güçlü mesajlardan birisi, bilginin kompartımanlara ayrılabilceğidir. Bunun pek çok konuyu olduğu gibi dini de öğretim programının geri kalanından ayırma etkisi vardır. Eğer pratik hususlar din eğitimini başka bir konuyla birlikte sunmayı çekici kılar, seçilen konular genellikle dini, insanların inançlarının bir boyutu olarak gösteren beşeri bilimler veya sosyal bilimler olmaktadır. Bilim, matematik veya beden eğitimi gibi hususlarda yapacak hiç bir şeyin olmadığı düşünülür zaten.

Burada kapalı programın bilhassa öğretme stiliyle ilgili olduğunu hatırlamakta yarar var. Çocuklar çoğu kavramı kullandığımız metodlar sonucu kavrayabilmekte. Bu yüzden *tartışma dersleri*, genellikle herşeyin sadece bir düşünme sorunu olduğu intibasını verirler - üstelemeye gerek yok “subjektif bir konu bu”. Problem çözmekten bahsetmek çocuklara, “tüm uyumsuzluk sorunları çözülebilir ve çözülmeli” mesajını anlatır. Herşeyin çözülecek bir problem olmadığı fikri çok az üzerinde düşünülen bir mevzudur. Rol-yapmanın kullanılması, genellikle sahte görüntülerin insanın kendi olmasından veya bir bölümü oynamanın onu değerlendirmekten daha önemli olduğu gibi bir intiba verebilir.

Bu yüzden, kapalı program inançlara ve değerlere dayanır. Açık programda olduğu gibi kayda değer çifte konuşmalara ve bazen niyetli bazen niyetsiz ikiyüzlülüğe dayanmaz. Tüm toplumda dine karşı görülen güçlü bir tabunun varlığı ve bu tabunun sorgulanması için açık öğretim programının vermediği fırsatlar, kapalı müfredatın pek çoğunun dine karşı faaliyet gösterdiği inancını güçlendirir, dinin ciddiye alınmasının karşısındadır.

Olmayan (Nul) program

Aykırı program ortada bir şey olmaması gerçeğinden hareketle varolan bir programdır. Şöyle ki, ihmal, kaçınma, görmezden gelme, alay etme, eleştirme ve aşağılama yoluyla iletilir. Müttefikleri, sıkıcılık, oyalama, önyargı ve bakış açısındaki darlıktır. Bilgiyi dışlama anlamına geldiği gibi ayrıca çocuklara takdir etme fırsatı vermeme, düşünce dışı alanlara itme, ifade edilemeyen fikirler, anlatılamayan veya tartışılmayan kavramlar anlamına da gelir. Çocuklar hakikaten ne bilmedikleri hakkındaki hissiyatlarını ve algılayışlarını düşünemez

veya geliştirmezler. Cahil oldukları bir konuyu anlama veya mahrum kalma derecelerinin göstergelerini algılayamazlar bile. Ayrıca bu konuların sunulmadığı bir programdır. Metodlar ve süreçler nadiren kullanılır. Tarafsız değildir. Diğerlerinden daha çok indokrinasyonda başarı gücüne sahiptir. Maria Harris bu durumu şöyle anlatır:

Aykın programı içeren nokta elbette cehalettir, bir şeyi bilmek demek değildir. Asla tarafsız değildir. Eğer bir konu hakkında herhangi bir şey bilmezsek yahut anlatılmak istenenin başka bir durumda veya başka bir bakış açısıyla anlaşılabilceğini göremezsek, bu durum bakış açımızı daraltır; seçeneklerimizi kısıtlar; ufkumuzu karartır

Din, bizatihi varlığının gözardı edilmesi ve gerçeklik iddiaları üzerinde ciddi tartışmaların olmaması açısından dikkat çekicidir. Bunun en güzel örneği, AIDS hastalığına karşı yürütölen ulusal kampanyaların yapılış şeklinde görebiliriz. Tamamen bütün dinlerin bu konu ile ilgili olmadığı varsayılır. Hakikaten hedonist hayat felsefesinin [hayatı zevk alınacak bir süreç olarak gören anlayış ç.n.] sorgulanıp tartışılmaması bu sorunu ne kadar az önemseydiğini gösterir. Ahlak, maneviyat ve dini tutumların cinsel faaliyetlerdeki sorumlulukla ilgili olduğu gözönüne alındığında bu mücadelede dinin pek olmadığı gözlenmektedir. AIDS sorunu bir mekanistik (maddi veya fiziki) sorun olarak görülür ve bu yüzden mekanistik çözümler sunulur.

Toplumumuzda [İngiltere toplumunda] sekülarizm ile din arasında denge kurulamamıştır. Dünyada bilinen pek çok toplumda denge din lehinedir. Bizim toplumumuzda ise işler tam tersi durum arz eder. Din eğitiminin olması gerektiği iddiasına karşı duran arka plan da budur zaten.

Sekülarist meydan okumaya karşı gelememe

Dinin ayrıcalıklı statüsüne karşı reaksiyon

Sekülarizmin okullardaki tam etkisini kabullenmeye karşı büyük bir direnç gösterilmesi oldukça enteresandır. Din eğitiminin mücadele ettiği gerçek durum, şimdi pek çok insanın düşündüğünden daha farklı bir durumdadır. Tarihsel olarak Hristiyan kiliseleri istisnai olarak din eğitimi ile yakın ilişki kurmuşlardır. Hakikatte, 19. Yüzyılın daha başlarında itibaren okul ve öğretmen-yetiştirme kurumlarının oluşturulmasında ve eğitimin tüm öğrencilere yayılmasını teşvik edici güç Kiliselerden gelmiştir. Din eğitimi daima okul programının bir parçası olmuştur.

Yinede son 10-20 yıldır, bu ayrıcalıklı durumunda gitgide daha tedirgin edici bir gelişme olmaktadır. Sindirella statüsüne uyarlanmış olan din eğitiminin varlığı bu dersin varlığından hoşlanmayan pek çok kişiye bile fazla rahatsızlık

vermemektedir. Hala kanun tarafından okullarda yapılması gereken toplu ibadet sürekli indoktrinasyon suçlamasına muhatap olmaktadır. Pek çok kişi okulları zor durumda olan kiliseleri desteklemekle, boş duran kilise oturaklarını doldurmaya katkı sağlamakla suçlanmaktadır ve bilhassa hristiyan öğretmenlerin yoğun şekilde taraflı oldukları düşünülmektedir. Hristiyan öğretmenlerin kendi branşları olan dine bağlılık sağlamak için eğitim verdikleri ve diğer din ve dünya görüşlerine karşı hoş görüsüz oldukları varsayılmaktadır. *Better Schools: a Values Perspective* (1990) (Daha İyi Okullar: Bir Değerler Perspektifi) adlı kitabında Clive Beck, ırkçılık, etnik önyargı, cinsellik ve sınıf önyargısı konularıyla birlikte bir bölümünü de dini önyargıya ayırmıştır. Sekülerist önyargıya ise hiç değinmemiştir. Bunu ihmal etmesi çok önemlidir. Tehlike her daim dini inancı olan insanlardan geliyormuş gibi algılamaya sebep olabilmektedir. Bu ise gerek yazarın gerekse İngiltere ve ABD'deki eğitim dünyasının sahip olduğu seküler düşüncüyü göstermektedir.

Sekülerizmin Indoktrinasyonu

Sekülerizm etkisini her yerde kabul ettirmiş ve kendini büyük bir güçle hissettirmiş halde olduğundan pek çok insan sekülerist önyargının tam anlamıyla farkına varamamaktadır. Gerçek indoktrinasyon içine itildikleri inançların ve değerlerin içeriğini sorgulama gerekçeleri olan kişiler haricinde, hissedilmeden işleyen bir durumdur. Toplumumuzda yaşayan insanların büyük bir kısmı kendisine öğretilen örneğin bilim, İngilizce veya tarih gibi derslerde ortaya konanların doğruluğunu sorgulama gibi bir endişe taşımamaktadır. Bu yüzden süregelen indoktrinasyon süreci büyük oranda fark edilememektedir. Dini telkine karşı duyulan korku ve şüphe, şu an el üstünde tutulan karşı akımın en güçlü göstergesidir. Nice insana dini inançlar telkin edilememesine rağmen hakikaten yanlış olmasa da dini telkinin yerine geçen dini sorgulama ve vurdumduymazlık gibi hususlar telkin edilebilmektedir.

David Hay sekülerizmle indoktrinasyon yapılmamasını istemektedir. David Hay yazısında ilk defa okula başlayan çocukların zaten dine karşı asimile edilmesini sağlayacak birçok tutum ve varsayımı şöyle özetlemektedir.

Onlar [öğrenciler], dinlerin kutsal kitaplarının gerçekte hikayelerden ibaret olduğu, din adamlarının bir miktar aptal olduğu ve zamandan soyutlanmış olduğu ve rahiplerin eğlencenin simgesi oldukları hakkında birtakım hislere sahip olacaklardır. Bunların hepsi aileden alınan “din hakkında konuşma konusundaki rahatlık, Yılbaşında yapılan Santa Claus (Noel Baba)’u dine eşitleyen dini içerikli konuşmalar, din görevlilerinin -gerçek veya hayali- iki yüzlülüğü hakkında yapılan telkinler ve dini fanatizme ve politik tepkiye

eşitleme” gibi tutumlarla taşınmaktadır. Bu varsayımları içlerinde taşımayan çocuklar seküler tepkilerin ağırlığına karşı mücadele veren kuşatık bir bölge içerisinde doğup büyüyen çocuklardır (Hay 1990: 96-7).

Bu din eğitiminin ilgilenmesi gereken husustur.

Din Eğitiminin Görevi

Bir çok çocuk için okul eğitimi onların dini anlayışlarını artırmamaktadır. Çok az farklı inançlara mensup insanların bulunduğu çevredeki bir devlet okulunda Hristiyanlıkla ilgili temel bilgi ve gerçekler konusunda ciddi bir vurdumduymazlığın var olduğu görülmektedir. 31 mevcutlu bir sınıfta 14 öğrenci basit olmasına rağmen ne *Good Friday*’in ne de *Easter Sunday*’in önemini bilememiştir. Yine aynı sınıftan 21 öğrenci Yeni Ahitten ve 27’si de Yahudi Kutsal Kitabından bir bölümün adını söyleyememiştir.

Daha öğretici olan, personelin ve misafir din eğitimi uzmanlarının bu bilgiye olan reaksiyonlarıdır. Bu onlar için fazla bir sorun yaratmamaktadır. Bu gibi “gerçekler” bu kimseler için çok önemli değildir. Bir açıdan bizim gerçeğe dayalı bilginin temel esaslarını öğretmeyi düşünmemiz gerektiği konusunda onlara katılıyorum. İsa’yı ve onun 12 havarisini ve bunların isimlerinin neler olduğunun bilinmesi gerçekten önemli mi? Fakat asıl önemli olan bunların din hakkında sahip olunan vurdumduymazlıktan kaynaklanmış olmasıdır. *Good Friday* ve *Easter Sunday*’ın ne anlama geldiği yalnız bir bilgi meselesi değildir. Bunlar ancak Hristiyanlık anlaşıldığında bir anlam ifade etmektedir. Başka bir konudaki benzer seviyedeki bir vurdumduymazlık da Shakespeare’in adını bilmemek, evrim hakkında bilgiye sahip olmamak, veya Asyanın bir kıta olduğunu bilmek hususlarında olabilmektedir. Bu gerçeklerin önemli olmadığı anlamına gelmemekte ve aynı zamanda edebiyat, bilim, matematik ve coğrafya hususlarında yeterli tecrübenin bulunmamasına bağlı bir vurdumduymazlığa işaret etmektedir.

Din eğitiminin yerine getirmesi gereken çok önemli ve geniş kapsamlı bir görevi vardır. Din eğitimi bu görevini toplumumuzda [İngiliz toplumunda] yerleşmiş bulunan seküler varsayımları sorgulamadığı sürece yerine getiremeyecektir.

KAYNAKÇA

Beck, C. 1990, *Better Schools: a Values Perspective*, Falmer.

- Fuller, P. 1990, *Images of God*, The Hogarth Press.
- Hammond, J., Hay, D. Et al. 1990, *New Methods in RE Teaching – an Experiential Approach*, Oliver & Boyd.
- Harris, M. 1988, *Women and Teaching*, Paulist Press.
- Hay, D. 1990, *Religious Experience Today: Studying the Facts*, Mowbray.
- Macquarrie, J. 1968, *New Directions in Theology Today: Volume 3, God and Secularity*, Lutterworth Press.
- Polanyi, M. 1964, *Science, Faith and Society*, University of Chicago Press.